

ارزیابی نقش آگاهی از جاذبه‌های گردشگری در توسعه اکوتوریسم
(مطالعه موردی: آگاهی‌سنجی کارشناسان و گردشگران استان اردبیل)

علی حاجی نژاد (دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران)

ahajinejad@gep.usb.ac.ir

واحد آقائی (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران، نویسنده مسئول)

aghaei.vahed@gmail.com

نازنین حاجی‌پور (کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران)

n.hajipour94@gmail.com

صص ۱۵۱ - ۱۲۵

چکیده

هدف: هدف اصلی پژوهش موردنظر ارزیابی تأثیرگذاری آگاهی کارشناسان و گردشگران استان اردبیل از جاذبه‌های گردشگری در توسعه اکوتوریسم استان می‌باشد.

روش: پژوهش پیش رو از نظر هدف، از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش، از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش موردنظر شامل گردشگران و کارشناسان ذی‌ربط می‌باشد که از میان گردشگران تعداد ۳۶۰ نمونه و از بین کارشناسان به دلیل کمی تعداد، کل جامعه به‌عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفت. جهت سنجش متغیرهای وابسته پژوهش (توسعه اکوتوریسم) از طریق متغیرهای مستقل (میزان آگاهی گردشگران، کارشناسان و بهبود نقاط قوت اکوتوریسم استان) از آزمون پیرسون تک‌متغیره و دو متغیره، تحلیل رگرسیون خطی ساده و قدم به قدم، ضریب تعیین رگرسیون، تحلیل واریانس (ANOVA) استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج آزمون‌ها نشان‌دهنده معناداری بین میزان آگاهی گردشگران، کارشناسان در توسعه اکوتوریسم (همبستگی ۰/۴۵ و Sig کمتر از ۵ درصد) و بهبود

نقاط قوت اکوتوریسم در ایجاد و توسعه فرصت‌های اکوتوریسم (۶/۰ و Sig کمتر از فاصله اطمینان) می‌باشد.

نتیجه‌گیری: بررسی نهایی داده‌ها نشان می‌دهد که افزایش استفاده مطلوب از قوت‌ها و به عبارتی بهبود و افزایش کارایی نقاط قوت باعث توسعه استفاده از فرصت‌ها به نحو مطلوب می‌شود.

کلیدواژه‌ها: اکوتوریسم، جاذبه‌های گردشگری، کارشناسان و گردشگران، استان اردبیل.

۱. مقدمه

امروزه گردشگری در دنیا، یکی از منابع مهم درآمد و از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست و به‌عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی در جهان حائز اهمیت ویژه‌ای است. تنوع ابعاد و پیچیدگی‌های صنعت گردشگری، متناسب با مناطق جغرافیایی، زمینه‌های ویژه‌ای برای برنامه‌ریزان و مدیریت گردشگری ایجاد کرده است که در مناطق مستعد توسعه این صنعت، باید به دنبال عوامل محرک جریان گردشگری بود (گلرودی، نظم‌فر، یزدانی و جعفری، ۱۳۹۴، ص. ۲). به‌طوری‌که براساس پیش‌بینی سازمان جهانی جهانگردی، نرخ رشد صنعت گردشگری تا دوره ۲۰۲۰ میلادی به‌طور متوسط، دو برابر رشد متوسط جهانی برآورد می‌شود. بر اساس برآورد بانک جهانی، میزان ثروت جهان تا سال ۲۰۲۰ سالیانه ۰/۳ رشد خواهد کرد، درحالی‌که تعداد گردشگران بین‌المللی سالیانه ۴/۱ درصد رشد می‌کند (رنجبریان و زاهدی، ۱۳۸۸، ص. ۴۷). در این میان اکوتوریسم شاخه‌ای از توریسم است که مشخص کردن مرز آن با توریسم به علت عدم تعریف دقیق و مشخص کردن دامنه آن از یک طرف و همچنین عدم مطالعه دقیق بر روی گردشگران ورودی در هر منطقه از طرف دیگر سبب شده است که تعیین دقیق گردشگران طبیعی از گردشگران صرف چندان مقدور نباشد (یونسی و قربانی‌نیا، ۱۳۹۴، ص. ۳). ولی انجمن بین‌المللی اکوتوریسم آن را سفری مسئولانه به نواحی طبیعی به منظور حفاظت از محیط، پایداری مردم محلی و آموزش آن‌ها تعریف کرده است (مایر^۱، ۲۰۱۵،

1. Mayer

ص. ۵). بر طبق آمار سازمان جهانی توریسم^۱ (WTO)، توریسم در طبیعت یا به اصطلاح اکوتوریسم، ۷٪ کل درآمد حاصل از سفرهای برون‌مرزی را تشکیل داده و نرخ رشد سالانه این فعالیت بین ۱۰ تا ۳۰٪ است. در حالی که، نرخ رشد سالانه توریسم به طور کلی حدود ۴٪ در سال است. بنابراین، با اینکه گردشگری در طبیعت در حال حاضر بخش کوچکی از کل توریسم بین‌المللی را به خود اختصاص داده است؛ ولی این بخش از توریسم از نرخ رشد بالایی برخوردار است (بلمکی و مظاهری، ۱۳۸۹، ص. ۴). این بخش در اصل وابستگی بین توسعه توریسم و محیط‌زیست است (گیون^۲، ۲۰۰۲، ص. ۸۷). اکوتوریسم در ایران که یکی از پنج کشور برخوردار از بیشترین تنوع اقلیمی در جهان و یکی از ذخیره‌گاه‌های متنوع زیستی کره زمین است، از مزیت نسبی افزون‌تری نسبت به دیگر شاخه‌های توریسم برخوردار است (توانگر، ۱۳۸۹، ص. ۱). با توجه به پتانسیل‌های بالقوه اکوتوریستی ایران، چنانچه متوسط درآمد ارزی هر اکوتوریست (بین ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ دلار) را براساس سفر نیمی از اکوتوریست‌های جهان که بین هشت تا چهارده روز است در نظر بگیریم، در می‌یابیم تا چه میزان ارز از طریق اکوتوریسم و توسعه آن عاید کشور خواهد شد (سلیمانی و مقیسه، ۱۳۸۹، ص. ۸). این بخش از توریسم، منافع زیادی را در سطوح محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی ایجاد می‌کند (وئکز^۳، ۲۰۰۴، ص. ۱۵۸). که این مسئله ضرورت توجه به توسعه اکوتوریسم را در کشور مطرح می‌کند. در این میان اطلاع‌رسانی و شناخت و آگاهی گردشگران یکی از مؤثرترین ابزارهای است که می‌توان به وسیله آن گردشگران را جذب کرد. سازمان‌های ملی گردشگری باید ۳ تا ۵ درصد از بودجه خود را به تبلیغات گردشگری اختصاص دهند. از این‌رو، برای استفاده از گردشگری و اثرات آن باید از وسایل مختلف و از جمله تبلیغات سود جست (ساعی، نائیچی و رضایی، ۱۳۹۱، ص. ۷۳). در این بین یکی از استان‌های کشور که دارای مزیت نسبی در حوزه اکوتوریسم بوده و جاذبه‌های بدیع و منحصر به فرد اکوتوریسمی را در خود جای داده، استان اردبیل است. از این استان در سال ۱۳۹۱، ۴/۴۲ میلیون نفر گردشگر داخلی و حدود ۲۷/۷ هزار نفر گردشگر خارجی بازدید کرده‌اند. استان اردبیل دارای

1. World Tourism Organization

2. Gunn

3. Voeks

۶۲ آب معدنی مشهور است که به نام بهشت چشمه‌های معدنی معروف شده است (سایت سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری اردبیل، ۱۳۹۱)^۱. در استان اردبیل پتانسیل‌های طبیعی متعددی مانند مناظر طبیعی و دیدنی فراوان، چشمه‌های آب معدنی زیاد، وجود ارتفاعات متعدد با شرایط گردشگری مناسب، گونه‌های گیاهی و جانوری زیاد و غیره به‌عنوان قوت‌های درونی و نزدیکی به قطب‌های گردشگری مانند شمال کشور و استان آذربایجان شرقی، نزدیکی به کشور آذربایجان به‌عنوان یک مبدأ گردشگری فرست و غیره به‌عنوان فرصت‌های بیرونی مطرح است (آقائی، ۱۳۹۰، ص. ۴). ولی با وجود پتانسیل‌های ویژه شاید عدم شناخت و به عبارتی نبود اطلاع‌رسانی و آگاهی گردشگران و آحاد جامعه در سطوح ملی و محلی باعث توسعه فزاینده این بخش از گردشگری در سطح استان اردبیل نشده است که لزوم توجه به آن‌ها را می‌طلبد. بر این اساس فرضیه‌های زیر مورد بررسی قرار می‌گیرد:

۱- به نظر می‌رسد میان میزان آگاهی گردشگران، مدیران با توسعه اکوتوریسم استان رابطه معناداری وجود دارد.

۲- به نظر می‌رسد از نظر گردشگران و کارشناسان، بهبود نقاط قوت توسعه اکوتوریسم بر ایجاد و توسعه فرصت‌های اکوتوریسم منطقه تأثیر دارد.

۲. پیشینه تحقیق

واژه توریسم، نخستین بار در سال ۱۸۱۱ میلادی در مجله‌ای به نام اسپورتینگ آمده است (محلّاتی، ۱۳۸۰، ص. ۱۴). از دهه ۱۹۷۰ مطالعات مربوط به صنعت توریسم به مفهوم امروزی خود؛ جایگاه خاصی در میان سایر علوم دانشگاهی به وجود آورده است و تاکنون این توسعه به نحوی بوده که امروزه به‌عنوان یک رشته دانشگاهی بسیار مهم مطرح شده است (اسلامی، ۱۳۸۸، ص. ۶). نوری و پاکباز (۱۳۹۴) طی مقاله‌ای به ارزیابی قابلیت‌های اکوتوریستی و نقش آن در توسعه گردشگری استان فارس پرداخته‌اند و این کار را با استفاده از برنامه‌ریزی استراتژیک به انجام رسانده‌اند. نسترن و حجه‌فروش (۱۳۹۱) در مقاله‌ای به سنجش توانمندی

۱. سایت سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری استان اردبیل. (۱۳۹۱، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۴).

های بوم‌گردی مناطق حفاظت‌شده با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی پرداخته‌اند که حیات وحش قمیشلو را به‌عنوان نمونه موردی از اکوتوریسم استان مورد بررسی قرار داده است. کریمی (۱۳۸۷) در پژوهشی، بیان می‌دارد که با توجه به یافته‌های پژوهش، اصفهان از مزیت‌ها و موقعیت‌های مناسب برای توسعه اکوتوریسم برخوردار است. سلطانی (۱۳۸۷) در پایان‌نامه خود با بهره‌گیری از مدل اکولوژیکی توریسم (مخدوم) به ارزیابی توان اکوتوریسم منطقه پرداخته است. کونتوگئورگوپولوس^۱ (۲۰۰۴) در مقاله‌ای، بیان می‌کند که شرکت‌ها باید تفکرات دوری مسیر در اکوتوریسم را از بین برده و شبکه بازار و مکان‌های تفریحی و توریستی را توسعه دهند. فرانچسکو کوئن^۲، دایپرینک^۳ و میراندا^۴ (۲۰۰۶) در مقاله‌ای، بیان می‌کنند که توسعه اکوتوریسم در مقایسه با استفاده از زمین، به‌صورت معضل دشوار است. باین‌حال در یک فرآیند گسترده‌تر باید به توسعه استراتژی‌های اکوتوریسم همت گماشت. هی^۵ (۲۰۰۸) در مقاله خود، برای حفاظت از پانداها در چین توزیع نابرابر منافع اقتصادی حاصل از اکوتوریسم میان سهامداران و ساکنان روستایی را بیان می‌کند. آپیکسوز و همکاران در مقاله‌ای، با استفاده از طیف فرصت‌های اکوتوریسم (ECOS) نقاط قوت و ضعف مرکز را شناسایی و توصیف کرده و راهکارهای آن را به مناطق حفاظت‌شده جهت توسعه مناسب پیشنهاد می‌کنند. اوکچ^۶ (۲۰۰۹) در مقاله خود، مزایای مختلف اکوتوریسم شهری را مدنظر قرار داده و بیشتر مسائل مربوط به عرضه تسهیلات و تقاضا را مربوط به مقصد می‌داند. سپهر و صفراآبادی (۲۰۱۴) به تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در نواحی بیابانی ایران پرداخته‌اند و عوامل تأثیرگذار را توسعه فیزیکی، آگاهی محیطی، رشد جمعیت و افزایش قیمت زمین ذکر کرده‌اند. سباقی و طیبیان (۲۰۱۵) در مقاله‌ای به تعریف اصطلاح مفهوم اکوتوریسم شهری از طریق بررسی نظری چالش‌های مربوطه پرداخته‌اند. قربانی، رئوفی راد، رافیانی و آزادی (۲۰۱۵) طی مقاله‌ای به ارزیابی استراتژی‌های توسعه پایدار اکوتوریسم با

1. Kontogeorgopoulos
2. Franciscus Koen
3. dieperink
4. Miranda
5. He
6. Okech

استفاده از مدل SWOT و QSPM پرداخته‌اند و ضمن ناپایدار خواندن منطقه مورد مطالعه (باتلاق نمکزر) راهبردهای مدیریتی و افزایش فعالیت‌های اکوتوریسمی را در جهت کاهش اثرات منفی روی محیط پیشنهاد می‌کنند. با توجه به اینکه در استان اردبیل بر روی راهکارهای توسعه اکوتوریسم بخصوص در حوزه بررسی نقش اطلاع‌رسانی در آن تحقیقی انجام نشده و بیشتر در زمینه توسعه توریسم تحقیقات انجام شده که با معضل‌های فراوانی برای محیط طبیعی و انسانی استان روبرو بوده و همچنین از روش برنامه‌ریزی کمی استراتژیک با رتبه‌بندی استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم استفاده شده است که انجام این پژوهش می‌تواند راهکارهای مناسب را برای توسعه اکوتوریسم ارائه داده و زمینه‌های مناسب جهت توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در استان را ایجاد کند. لازم به ذکر است که پژوهش‌های مذکور صرفاً به بیان قابلیت‌های موجود حوزه اکوتوریسم پرداخته‌اند؛ ولی پژوهش حاضر به بیان توسعه قابلیت‌ها با عنوان قوت‌ها و فرصت‌ها با استفاده از آگاهی‌سنجی در حوزه گردشگران و کارشناسان پرداخته است.

۳. روش تحقیق

این پژوهش با توجه به نوع هدف، از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش، از نوع تحقیقات توصیفی، تحلیلی می‌باشد که با استفاده از مطالعات میدانی به بررسی موضوع پرداخته است. روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات در این پژوهش، روش کتابخانه‌ای و میدانی است. بدین ترتیب که در مبانی نظری و ادبیات پژوهش از روش کتابخانه‌ای (متن‌خوانی، آمار و جداول، نقشه) و برای تحلیل متغیرها و سنجش آن‌ها جهت بررسی هرکدام از فرضیه‌ها، از روش میدانی (پرسش‌نامه‌ای) استفاده شد. جامعه آماری در این تحقیق شامل افراد تأثیرگذار در حوزه گردشگری می‌باشند که متخصصان گردشگری شامل کارشناسان گردشگری در سازمان‌های استان، اساتید متخصص گردشگری دانشگاه‌های استان (تمام شماری به تعداد ۵۰ نمونه) هستند و جامعه آماری گردشگران به دلیل نبود آمار و ارقام به روز شامل ۴/۴۲ میلیون نفر گردشگر داخلی (سایت سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان اردبیل،

۱۳۹۱) درون هرکدام از مناطق استان می‌باشد. با محاسبه حجم نمونه از طریق روش کوکران با خطای ۰/۰۵ و با درجه اطمینان ۰/۹۵، ۳۲۲/۵۳ نمونه به دست آمد که برای دستیابی به نتایج بهتر (حافظ نیا، ۱۳۸۶، ص. ۱۴۴)، حجم نمونه به ۳۶۰ افزایش یافت.

$$N = \frac{t^2 pq}{d^2} \left[\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right] \quad \text{(رابطه ۱) تخمین حجم نمونه از طریق فرمول کوکران}$$

$$N = \frac{(1.96^2)(0.7)(0.3)}{0.05^2} \left[\frac{(1.96^2)(0.7)(0.3)}{0.05^2} - 1 \right]$$

$$N = \frac{1}{4424000} \left[\frac{(1.96^2)(0.7)(0.3)}{0.05^2} - 1 \right]$$

پرسش‌نامه تهیه‌شده مبتنی بر مقیاس لیکرت تهیه و پایایی پرسش‌نامه از طریق روش آلفای کرونباخ سنجیده و آزمون روایی که در این پژوهش به کار گرفته‌شده، روایی صوری و محتوایی است. به طوری که پرسش‌نامه‌ها در اختیار اساتید و بعضی از دانشجویان متخصص در زمینه توریسم و به‌ویژه اکوتوریسم قرار گرفت تا از نظر صوری و محتوایی آزمون شود. همچنین، از نظرات و پیشنهادهای دانشجویان و محققان رشته‌های مختلف مرتبط با صنعت توریسم استفاده شد و برای تجزیه و تحلیل فرضیه‌های پژوهش از آزمون پیرسون تک‌متغیره و دو متغیره، تحلیل رگرسیون خطی ساده و قدم‌به‌قدم، ضریب تعیین رگرسیون، تحلیل واریانس (ANOVA) استفاده شد. تجزیه و تحلیل‌های آماری با استفاده از نرم‌افزارهای Exel و Spss انجام شد. در این پژوهش، با مطالعه مقدماتی ۶۰ نمونه از گردشگران، ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسش‌نامه گردشگران ۰/۷۷ و با مطالعه نمونه کارشناسان، آلفای کرونباخ کل پرسش‌نامه کارشناسان ۰/۸۸ به دست آمد. اگر آلفای کرونباخ بالای ۶۰ درصد باشد، نشان‌دهنده پایایی بالای سنجه می‌باشد. همچنین، آلفای کرونباخ برای متغیرهای پرسش‌نامه گردشگران به صورت جداگانه در جدول (۱) برآورد شده است.

جدول ۱- تعیین پایایی پرسش‌نامه (به تفکیک متغیرها)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

نام متغیر	نوع متغیر	تعداد نمونه مطالعه مقدماتی	تعداد سؤالات	آلفای کرونباخ
پرسشنامه گردشگران و کارشناسان	میزان آگاهی گردشگران، مدیران و مردم محلی	۶۰	۷	۰/۸۳
	توسعه اکوتوریسم	۶۰	۵	۰/۸۲
	بهبود نقاط قوت توسعه اکوتوریسم	۶۰	۱۵	۰/۸۲
	ایجاد و توسعه فرصت‌های اکوتوریسم	۶۰	۱۱	۰/۷۱
	کل سؤالات متغیرها در پرسش‌نامه‌ها	۶۰	۳۸	۰/۷۷

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۰

۴. موقعیت منطقه مورد مطالعه

منطقه مورد بررسی استان اردبیل می‌باشد. این استان با مساحت حدود ۱۷۸۶۸ کیلومتر در حداقل عرض جغرافیایی ۳۷ درجه و ۱۱ دقیقه و حداکثر ۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه و حداقل طول

شرقی ۴۷ درجه و ۱۹ دقیقه و حداکثر ۴۸ درجه و ۵۵ دقیقه در شمال غربی کشور ایران جای گرفته است. این استان حدود ۱/۰۹ درصد مساحت کل کشور را تشکیل می‌دهد. جمعیت کل استان در سال ۱۳۹۰، ۱۲۴۸۴۸۸ نفر، همراه با نرخ رشد جمعیت ۰/۳۳ بوده است. سیمای طبیعی در استان اردبیل با سایر نواحی فلات آذربایجان تفاوت‌های زیادی دارد. این استان بخشی از فلات مثلثی شکل ایران در شرق فلات آذربایجان بوده که حدود ۲/۳ درصد آن را بافت کوهستانی با اختلاف ارتفاع زیاد و بقیه را مناطق هموار و پست تشکیل می‌دهد. اراضی شمال و هم‌مرز با جمهوری آذربایجان را در امتداد ارس، زمین‌های پست و جلگه‌ای تشکیل می‌دهد که کمتر از ۲۰۰ متر از سطح دریای آزاد ارتفاع دارند. در جنوب نیز قسمت‌های اصلی مرکز استان با دره رود قزل‌اوزن که بین منحنی ۱۴۰۰-۸۰۰ متر قرار گرفته است، مشخص می‌شود. گستردگی در محور عرض جغرافیایی نیز همراه با عامل ارتفاع دشت‌ها و کوهستان‌های آن در ترکیبی هماهنگ با هم‌جواری دریای خزر، موقعیت خاصی به استان بخشیده است (پایگاه اطلاع‌رسانی اداره کل هواشناسی استان اردبیل، ۱۳۹۳).

جدول ۲- جذابیت‌های اکوتوریسمی استان اردبیل

مأخذ: آقائی، ۱۳۹۰

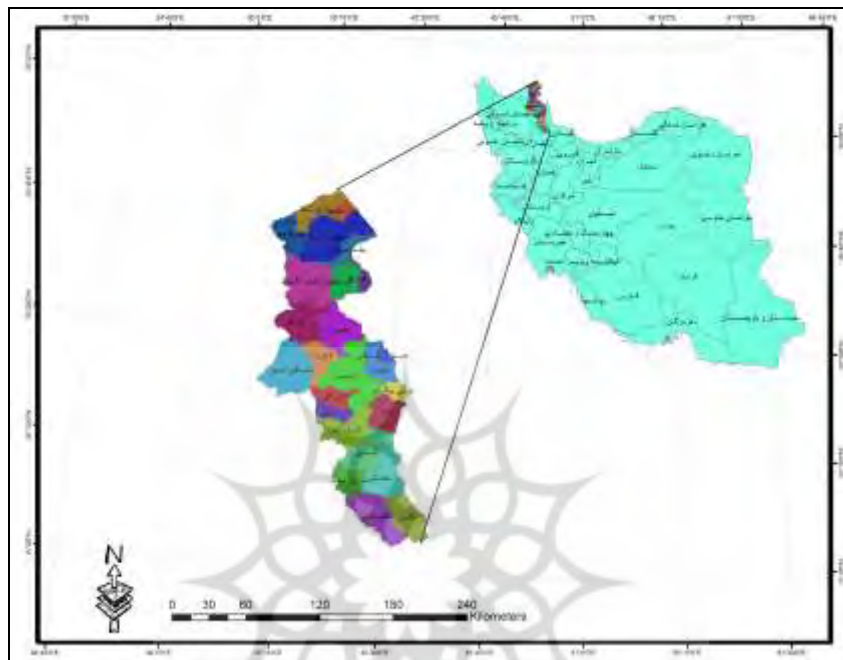
تعداد جاذبه	نام جاذبه
-	کوه سبلان، دره‌ها و صخره‌های منحصربه‌فرد آن
۵	جنگل یا پارک‌های جنگلی
۱۱	زیستگاه
۹۲	چشمه‌های آب‌معدنی (سرد و گرم)
۳۹	تالاب و دریاچه
۴	آبشار
۱۶	رودخانه
۲	غارهای طبیعی
۲	گردنه
۵	منطقه اکوتوریسمی
۲۱	مسیرهای طبیعت‌گردی
۱۰	قلعه

جدول ۳- نمونه‌ای از جذابیت‌های اکوتوریستی در استان اردبیل

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان اردبیل، ۱۳۹۳

ردیف	نام منطقه	مشخصات کلی منطقه انتخاب شده	شاخص طبیعی منحصربه‌فرد	جاذبه‌های گردشگری پیرامون	فصول بازدید
۱	جنگل حاشیه ارس	شمال استان اردبیل و هم‌مرز با جمهوری آذربایجان	وجود گونه‌های گیاهی درختی و درختچه‌ای مختلف و جانوران وحشی اعم از گریه جنگلی، روباه و غیره.	وجود دو اکوسیستم مختلف رودخانه‌ای و جنگلی	بهار، تابستان و پاییز
۲	اثر ملی طبیعی سبلان	با مساحت ۶۶۰۰ هکتار از تراز ارتفاعی ۳۶۰۰ متر به بالا	وجود گونه‌های جانوری منحصربه‌فرد و حفاظت شده چون خرس قهوه‌ای و قوچ و میش.	وجود قله‌های متعدد کسری داغ، آغام داغ، سلطان سبلان؛ و دریاچه قله سبلان	تابستان و بهار
۳	منطقه حفاظت شده نور	جنوب اردبیل و رشته کوه‌های باغرو با مساحت ۴۰۶۲ هکتار و دریاچه به مساحت ۴۲۰ هکتار	وجود چشمه‌های متعدد آب شرب در حاشیه دریاچه و باغات گیلاس و آلبالو و صید تفریحی ماهی با تک قلاب.	صید ماهی با قلاب و استفاده از طبیعت بکر و منحصر بفرد دریاچه و منطقه	تابستان و بهار
۴	منطقه شکار ممنوع آق داغ خلخال	با ۶۴۰۰۰ هکتار واقع در جنوب استان	وجود گونه‌های شاخص حیات وحش شامل پلنگ، خرس قهوه‌ای و گراز و کل و بز وحشی.	وجود چشم‌اندازهای بسیار زیبا و متنوع	بهار و تابستان و پاییز
۵	منطقه شکار ممنوع گندمین	به وسعت ۴۰۰۰۰ هکتار در مشکین شهر	شامل تنوع اکوسیستمی و گونه‌های فراوان و چشم‌اندازهای طبیعی.	جذابیت‌های چشم‌نواز و متنوع	بهار و تابستان
۶	اثر ملی - طبیعی غار یحکان	با مساحت ۱۱۰۰ هکتار در خلخال	وجود یک دهنه غار با تالارهای متعدد که یک نفر به صورت خوابیده امکان ورود دارد.	وجود قندیل‌های و استالاکت‌های فراوان در درون غار و نیز استفاده از یخ توسط مردم محلی در تابستان	بهار و تابستان و پاییز
۷	تالاب و منطقه شکار ممنوع شورابیل	با مساحت ۱۸۰ هکتار در شهرستان اردبیل	وجود جاذبه‌های طبیعی حاصل از اکوسیستم دریاچه و ماهیگیری در آن	وجود تنوع‌های توریستی	همه فصول
۸	سایر نمونه‌ها و جذابیت‌ها شامل، گردشگاه‌های طبیعی فراوان در سرعین، گیلارلو، آلوارس، خیاو، بولاغلا، فندقلو، ازناو، تفرجگاه اندبیل، سردابه، ویله درق، محوطه کنزق، دربند هیر، دهکده توریستی سبلان، قره شیران، غارهای گلستان، تالاب‌های فراوان و آب‌گرم‌ها و آب‌سردهای متنوع با مسیرهای طبیعت‌گردی.				

با توجه به این جاذبه‌ها، می‌توان بیان داشت که جهت توسعه هر چه بیشتر استان اردبیل، شناخت و توسعه اکوتوریسم می‌تواند به‌عنوان یک راهکار مؤثر مطرح باشد.

شکل ۲- نقشه موقعیت مورد مطالعه

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

۵. بحث و نتیجه‌گیری

۱.۵. تحلیل توصیفی پرسش‌نامه گردشگران

با توجه نتایج پژوهش، اکثر پاسخ‌گویان (۳۵ درصد) در سنین بین ۲۰-۳۰ قرار دارند. علاوه بر این ۲۷/۸ درصد در سنین ۳۰-۴۰، ۱۶/۹ درصد در سنین ۴۰-۵۰، ۱۱/۱ درصد بین ۱۰-۲۰ و ۹/۲ درصد پاسخ‌گویان در سنین بین ۵۰-۶۰ سال قرار دارند. با توجه به داده‌های استخراج‌شده، ۶۳/۳ درصد از افراد پاسخ‌گو را مردان و ۳۶/۷ درصد از افراد را زن‌ها تشکیل می‌دهد. با توجه به داده‌های مستخرج از پرسش‌نامه‌ها، اکثر پاسخ‌گویان (۴۱/۱ درصد) دارای تحصیلات دیپلم و زیردیپلم با تعداد پاسخ‌گوی ۱۴۸ نفر، ۲۹/۲ درصد افراد دارای تحصیلات لیسانس، ۲۲/۵ درصد افراد فوق‌دیپلم و ۷/۲ درصد پاسخ‌گویان دارای مدرک

فوق‌لیسانس یا دکترا می‌باشند. به‌عبارت‌دیگر، ۵۸/۹ درصد از افراد دارای تحصیلات عالی دانشگاهی می‌باشند که این نشان‌دهنده اعتبار افراد پاسخ‌گو از حیث تحصیلات می‌باشد. همچنین ریز ارزیابی کمیت و کیفیت هر کدام از پتانسیل‌ها در ذیل آمده که از توضیح هر کدام از آن‌ها خودداری شده است.

جدول ۴- ارزیابی کمیت و کیفیت پتانسیل‌های اکوتوریسمی از دیدگاه گردشگران

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

گویه‌ها	بسیار خوب	خوب	متوسط	نامناسب	بسیار نامناسب	جمع کل
وجود پتانسیل بالای اکوتوریسمی	۴۲/۲	۴۳/۶	۱۴/۲	۰	۰	۱۰۰
استان (نظیر آب‌درمانی، حیات‌وحش، دریاچه‌ها و تالاب‌ها و غیره)	۱۵۲	۱۵۷	۵۱	۰	۰	۳۶۰
چشمه‌ها و آبگرم‌های استان اردبیل	۵۲/۲	۳۸/۹	۸/۹	۰	۰	۱۰۰
وجود فرهنگ خاص و سنتی مردم استان	۱۸۸	۱۴۰	۳۲	۰	۰	۳۶۰
وجود انواع صنایع دستی محلی و ویژه (قالی، ورنی، گلیم و غیره)	۱۸/۹	۴۱/۷	۳۶/۹	۲/۵	۰	۱۰۰
تنوع زیستی فلور و فون در استان (تنوع گیاهی و جانوری)	۶۸	۱۵۰	۱۳۳	۹	۰	۳۶۰
وجود پتانسیل‌های ژئوتوریسم (زمین‌گردشگری) در منطقه مانند غارها، دره‌ها و غیره	۲۳/۹	۳۳/۳	۴۰/۳	۲/۵	۰	۱۰۰
متفاوت بودن آب‌وهوای استان با آب‌وهوای سایر نقاط کشور (تابستان خنک)	۸۶	۱۲۰	۱۴۵	۹	۰	۳۶۰
وجود جاذبه‌های خاص برای توسعه انواع گوناگون اکوتوریسم (نظیر صخره‌نوردی، ماجراجویی و غیره)	۸۴/۷	۱۴/۲	۱/۱	۰	۰	۱۰۰
مهمان‌نواز بودن مردم منطقه	۳۰۵	۵۱	۴	۰	۰	۳۶۰
وجود جاذبه‌های خاص برای توسعه انواع گوناگون اکوتوریسم (نظیر صخره‌نوردی، ماجراجویی و غیره)	۲۴/۲	۴۱/۹	۳۲/۸	۱/۱	۰	۱۰۰
مهمان‌نواز بودن مردم منطقه	۸۷	۱۵۱	۱۱۸	۴	۰	۳۶۰
مهمان‌نواز بودن مردم منطقه	۲۵	۳۵/۸	۳۰/۶	۵	۳/۶	۱۰۰
مهمان‌نواز بودن مردم منطقه	۹۰	۱۲۹	۱۱۰	۱۸	۱۳	۳۶۰

ادامه جدول ۴

گویه‌ها	بسیار خوب	خوب	متوسط	نامناسب	بسیار نامناسب	جمع کل
دره‌های سرسبز و باغات میوه با تنوع زیاد در سطح استان	درصد	۴۰/۶	۳۵/۸	۱۹/۷	۳/۶	۱۰۰
	فراوانی	۱۴۶	۱۲۹	۷۱	۱۳	۳۶۰
وجود سوغات، خشکبار و تنقلات محلی (عسل و غیره) و عرضه آن به گردشگران	درصد	۴۰	۳۸/۶	۲۰/۸	۰/۶	۱۰۰
	فراوانی	۱۴۴	۱۳۹	۷۵	۲	۳۶۰
جاذبه عشایری ایلسون به‌عنوان یکی از ایل‌های مهم کشور	درصد	۲۰	۴۲/۲	۳۶/۴	۱/۴	۱۰۰
	فراوانی	۷۲	۱۵۲	۱۳۱	۵	۳۶۰
وجود روستاهای هدف گردشگری در مسیرهای اکوتوریستی (طبیعت‌گردی) (برندق، کزج و غیره)	درصد	۱۸/۹	۴۴/۴	۳۵/۶	۱/۱	۱۰۰
	فراوانی	۶۸	۱۶۰	۱۲۸	۴	۳۶۰
داشتن محیط آرام و بی سروصدا همراه با صدای پرندگان	درصد	۳۱/۴	۴۱/۷	۲۶/۷	۰/۳	۱۰۰
	فراوانی	۱۱۳	۱۵۰	۹۶	۱	۳۶۰
جذابیت کوهستان سبلان به‌عنوان جاذبه خاص در استان و کشور	درصد	۵۸/۹	۳۱/۱	۱۰	۰	۱۰۰
	فراوانی	۲۱۲	۱۱۲	۳۶	۰	۳۶۰

از مهم‌ترین دلایل مسافرت به استان اردبیل وجود چشمه‌های آب‌معدنی در سطح استان می‌باشد. به‌گونه‌ای که از سرعین به‌عنوان بهشت چشمه‌های معدنی نام می‌برند و این در صورتی است که سایر شهرهای استان هم دارای چشمه‌های آب‌معدنی می‌باشد و به‌گونه باورنکردنی در سطح استان بیش از ۶۲ آبگرم وجود دارد که در صورت توجه می‌تواند علاوه بر توریست پذیر بودن داخلی در سطح جهانی هم دارای جذابیت‌های ویژه باشد که به‌نوبه خود می‌تواند انواع امکانات و خدمات را برای استان به ارمغان بیاورد و با توجه به تجزیه و تحلیل صورت گرفته مشخص شد که ۹۱/۹ درصد از گردشگران به منحصربه‌فرد بودن چشمه‌های آب‌معدنی استان در کشور نمره بسیار خوب و خوب داده‌اند و ۸/۱ درصد آن را متوسط ارزیابی کرده‌اند که این نشان‌دهنده یک فرصت عالی برای استان می‌باشد که توجه مسئولین را می‌طلبد که مشکل اساسی گردشگران با توجه به بیان خود آن‌ها بهداشت و گرانی نجومی آن‌ها در این مورد می‌باشد.

جدول ۵- ارزیابی کمیت و کیفیت پتانسیل‌های اکوتوریسمی از دیدگاه گردشگران

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

گویه ها	بسیار خوب	خوب	متوسط	نامناسب	بسیار نامناسب	جمع کل
وجود قابلیت‌ها و پتانسیل‌های بالقوه در زمینه اکوتوریسم ورزشی (اسکی، پیاده‌روی در دره‌ها، کایت‌سواری و غیره)	۱۳/۳	۲۸/۳	۵۰/۸	۶/۷	۰/۸	۱۰۰
	۴۸	۱۰۲	۱۸۳	۲۴	۳	۳۶۰
منحصربه‌فرد بودن چشمه‌های آب‌معدنی استان در سطح کشور	۵۶/۱	۳۵/۸	۸/۱	۰	۰	۱۰۰
	۲۰۲	۱۲۹	۲۹	۰	۰	۳۶۰
غنی شدن تجارب فرهنگی افراد جامعه میزبان و میهمان	۱۹/۴	۳۷/۲	۳۶/۱	۵/۳	۱/۹	۱۰۰
	۷۰	۱۳۴	۱۳۰	۱۹	۷	۳۶۰
نزدیکی استان به مکان‌های گردشگرپذیر مهم کشور نظیر شمال کشور به‌عنوان سهولت‌کننده سفر	۳۵	۴۷/۸	۱۶/۷	۰/۶	۰	۱۰۰
	۱۲۶	۱۷۲	۶۰	۲	۰	۳۶۰
فراهم نمودن منافع اقتصادی فراوان و درآمد ارزی و ریالی برای استان از طریق توسعه اکوتوریسم (طبیعت‌گردی)	۳۰/۳	۳۶/۷	۲۶/۹	۵/۸	۰/۳	۱۰۰
	۱۰۹	۱۳۲	۹۷	۲۱	۱	۳۶۰
توسعه تسهیلات تفریحی و فرهنگی در استان	۱۳/۹	۲۶/۱	۳۸/۶	۱۴/۲	۷/۲	۱۰۰
	۵۰	۹۴	۱۳۹	۵۱	۲۶	۳۶۰

با توجه به نتایج بررسی‌ها، تنها ۲۵/۳ درصد افراد برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری دولت در بخش اکوتوریسم را خوب و بسیار خوب و ۳۷/۲ درصد آن را متوسط و ۳۷/۵ درصد آن را نامناسب و بسیار نامناسب ذکر کرده‌اند که این امر نشان‌دهنده یک معضل در امر اکوتوریسم استان می‌باشد و با اینکه مسئولان امر از برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری زیاد صحبت می‌کنند؛ ولی در واقع این امر معکوس می‌باشد و سرمایه‌گذاری زیادی با توجه به پتانسیل‌های موجود، نیست.

جدول ۶- ارزیابی کمیت و کیفیت پتانسیل‌های اکوتوریسمی از دیدگاه گردشگران

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

گویه‌ها	بسیار خوب	خوب	متوسط	نامناسب	بسیار نامناسب	جمع کل
تنوع بخشی بسته‌های طبیعت‌گردی جهت جذب بیشتر گردشگران از سوی سازمان‌ها و بنگاه‌های خصوصی	۶/۱	۲۶/۹	۴۲/۸	۱۷/۵	۶/۷	۱۰۰
	۲۲	۹۷	۱۵۴	۶۳	۲۴	۳۶۰
برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری دولت در بخش اکوتوریسم	۸/۶	۱۶/۷	۳۷/۲	۲۶/۴	۱۱/۱	۱۰۰
	۳۱	۶۰	۱۳۴	۹۵	۴۰	۳۶۰
توجه ویژه مسئولان به اجرای همایش‌ها و اجلاس‌ها جهت توسعه اکوتوریسم	۴/۲	۱۵	۴۵/۶	۲۶/۷	۸/۶	۱۰۰
	۱۵	۵۴	۱۶۴	۹۶	۳۱	۳۶۰
میزان آگاهی شما نسبت به شرایط اقلیمی و خاصیت درمانی آب‌های معدنی استان	۲۴/۲	۳۱/۷	۳۴/۲	۷/۵	۲/۵	۱۰۰
	۸۷	۱۱۴	۱۲۳	۲۷	۹	۳۶۰
میزان آگاهی شما با جاذبه‌های اکوتوریسمی (طبیعت‌گردی) استان اردبیل	۱/۲	۱۹/۲	۳۸/۳	۲۱/۱	۲۰/۲	۱۰۰
	۶۹	۱۰۷	۱۳۸	۴۰	۶	۳۶۰
نحوه رفتار مردم محلی با گردشگران	۱۸/۹	۳۲/۵	۳۱/۱	۱۱/۱	۶/۴	۱۰۰
	۶۸	۱۱۷	۱۱۲	۴۰	۲۳	۳۶۰
علاقه مردم محلی به پذیرش میهمان	۳۱/۴	۲۹/۷	۲۵/۳	۶/۷	۶/۹	۱۰۰
	۱۱۳	۱۰۷	۹۱	۲۴	۲۵	۳۶۰
میزان علاقه گردشگران به بازدید از جاذبه‌های طبیعی استان	۴۳/۱	۳۹/۲	۱۶/۴	۱/۱	۰/۳	۱۰۰
	۱۵۵	۱۴۱	۵۹	۴	۱	۳۶۰

۵.۲. تحلیل توصیفی پرسش‌نامه کارشناسان

با توجه تجزیه و تحلیل داده‌ها، اکثر پاسخ‌گویان کارشناسان (۶۶ درصد) در سنین بین ۴۰-۳۰ قرار دارند. علاوه بر این ۲۰ درصد از کارشناسان در سنین ۳۰-۲۰، ۱۲ درصد در سنین بین ۵۰-۴۰ و ۲ درصد پاسخ‌دهندگان در سنین بین ۶۰-۵۰ سال قرار دارند. ۸۲ درصد از افراد پاسخ‌گو را مردان و ۱۸ درصد از کارشناسان را زنان تشکیل می‌دهد. با توجه به داده‌های استخراج شده از پرسش‌نامه کارشناسان، اکثر کارشناسان با ۵۲ درصد در سطح تحصیلی لیسانس، ۳۲ درصد افراد فوق‌دیپلم و ۱۶ درصد پاسخ‌گویان دارای مدرک فوق‌لیسانس یا دکترا

می‌باشند که این امر نشان‌دهنده سطح علمی بسیار مناسب در بین کارشناسان می‌باشد و همچنین درصد اهمیت هر کدام از گویه‌ها به‌طور خلاصه در جدول ذیل نشان داده شده است.

جدول ۷- ارزیابی کمیت و کیفیت پتانسیل‌های اکوتوریسمی از دیدگاه کارشناسان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

جمع کل	بسیار نامناسب	نامناسب	متوسط	خوب	بسیار خوب	گویه‌ها
۱۰۰	۰	۰	۲	۳۰	۶۸	درصد وجود و قابلیت جاذبه‌های طبیعی استان
۵۰	۰	۰	۱	۱۵	۳۴	فراوانی اردبیل از لحاظ جذب توریست و اکوتوریست
۱۰۰	۰	۰	۰	۱۲	۸۸	درصد چشمه‌ها و آبگرم‌های معدنی استان
۵۰	۰	۰	۰	۶	۴۴	فراوانی
۱۰۰	۰	۰	۱۲	۴۴	۴۴	درصد وجود فرهنگ خاص و سنتی مردم استان
۵۰	۰	۰	۶	۲۲	۲۲	فراوانی
۱۰۰	۰	۰	۸	۴۶	۴۶	درصد وجود صنایع دستی ویژه در استان (قالی، ورنی، گلیم و غیره)
۵۰	۰	۰	۶	۲۳	۲۳	فراوانی
۱۰۰	۰	۶	۱۸	۳۸	۳۸	درصد تنوع زیستی فلور و فون در استان (تنوع گیاهی و جانوری)
۵۰	۰	۳	۹	۱۹	۱۹	فراوانی
۱۰۰	۰	۸	۶	۴۴	۴۲	درصد وجود پتانسیل‌های ژئوتوریسم (زمین گردشگری) در منطقه مانند غارها، دره‌ها و غیره
۵۰	۰	۴	۳	۲۲	۲۱	فراوانی
۱۰۰	۰	۰	۰	۱۶	۸۴	درصد متفاوت بودن آب‌وهوای استان با اقلیم سایر نقاط کشور (تابستان خنک)
۵۰	۰	۰	۰	۸	۴۲	فراوانی
۱۰۰	۶	۳۶	۴۲	۱۲	۴	درصد تقویت اشتغال‌زایی از طریق جذب اکوتوریست با ایجاد تشکل‌های اجرایی برای توسعه مشاغل گردشگری
۵۰	۳	۱۸	۲۱	۶	۲	فراوانی
۱۰۰	۶	۲۰	۴۶	۲۴	۴	درصد افزایش سطح رفاه و کیفیت زندگی مردم بومی از طریق توسعه اکوتوریسم همراه با درآمدزایی
۵۰	۳	۱۰	۲۳	۱۲	۲	فراوانی
۱۰۰	۲	۸	۵۲	۳۴	۴	درصد غنی شدن تجارب فرهنگی افراد جامعه میزبان و میهمان
۵۰	۱	۴	۲۶	۱۷	۲	فراوانی

ادامه جدول ۷

گروه ها	بسیار خوب	خوب	متوسط	نامناسب	بسیار نامناسب	جمع کل
احیای سنت‌های محلی و حفظ میراث فرهنگی و تاریخی استان همراه با توسعه جاذبه‌های طبیعی	۱۲	۴۲	۳۲	۱۴	۰	۱۰۰
	۶	۲۱	۱۶	۷	۰	۵۰
نقش اکوتوریسم در تشویق به حفاظت منابع طبیعی از طرف گردشگران و مردم	۶	۳۶	۴۴	۱۴	۰	۱۰۰
	۳	۱۸	۲۲	۷	۰	۵۰
نزدیکی استان به مکان‌های گردشگر پذیر مهم کشور نظیر شمال کشور به‌عنوان سهولت کننده سفر	۲۶	۶۴	۱۰	۰	۰	۱۰۰
	۱۳	۳۲	۵	۰	۰	۵۰
نزدیکی استان به کشور آذربایجان به‌عنوان یک فرصت	۵۲	۴۲	۲	۴	۰	۱۰۰
	۲۶	۲۱	۱	۲	۱	۵۰
فراهم نمودن منافع اقتصادی و درآمد ارزی و ریالی برای استان از طریق توسعه اکوتوریسم	۱۴	۴۰	۳۰	۱۴	۲	۱۰۰
	۷	۲۰	۱۵	۷	۱	۵۰
تنوع‌بخشی به محصولات طبیعت‌گردی جهت جذب گردشگران از سوی سازمان‌ها و بنگاه‌های خصوصی	۰	۱۸	۴۲	۴۰	۰	۱۰۰
	۰	۹	۲۱	۲۰	۰	۵۰
برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری دولت در بخش اکوتوریسم	۰	۳۶	۳۲	۳۲	۰	۱۰۰
	۰	۱۸	۱۶	۱۶	۰	۵۰
توجه ویژه مسئولان به اجرای همایش‌ها و اجلاس‌ها جهت توسعه اکوتوریسم	۰	۲۶	۳۶	۲۶	۱۲	۱۰۰
	۰	۱۳	۱۸	۱۳	۶	۵۰
میزان آگاهی مدیران بخش توریسم با برنامه‌ریزی‌های توسعه اکوتوریسم	۴	۴۰	۳۸	۸	۱۰	۱۰۰
	۲	۲۰	۱۹	۴	۵	۵۰
میزان آگاهی شما با جاذبه‌های اکوتوریستی (طبیعت‌گردی) استان اردبیل	۲۴	۴۸	۲۴	۲	۰	۱۰۰
	۱۲	۲۴	۱۲	۲	۰	۵۰
علاقه مردم محلی به پذیرش میهمان	۳۰	۵۴	۱۶	۰	۰	۱۰۰
	۱۵	۲۷	۸	۰	۰	۵۰
نحوه برخورد مردم محلی با مسافران	۴۸	۳۸	۱۲	۲	۰	۱۰۰
	۲۴	۱۹	۶	۱	۰	۵۰
میزان علاقه گردشگران به بازدید از جاذبه‌های طبیعی استان	۴۸	۴۲	۱۰	۰	۰	۱۰۰
	۲۴	۲۱	۵	۰	۰	۵۰

۶. آزمون فرضیه‌های تحقیق

۶.۱. فرضیه اول

به نظر می‌رسد میان میزان آگاهی گردشگران، مدیران با توسعه اکوتوریسم استان رابطه معناداری وجود دارد.

۶.۱.۱. از نظر گردشگران

در این قسمت با توجه به اینکه در توسعه اکوتوریسم، میزان آگاهی از عناصر مهم می‌باشد به ارائه فرضیه H_0 در برابر H_1 و آزمون آن پرداخته می‌شود. از آنجاکه مقیاس متغیرهای این فرضیه (فاصله‌ای - فاصله‌ای) است، بنابراین، جهت آزمون فرضیه از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. ضریب همبستگی پیرسون رابطه خطی بین دو متغیر کمی را اندازه‌گیری می‌کند. با توجه به این آزمون‌ها، sig (سطح معناداری) $0/000$ (کمتر از α) با فاصله اطمینان ۹۵ درصد، از آنجا که کوچک‌تر از آلفای موردنظر ($0/05$) می‌باشد، دو متغیر مربوطه به صورت خطی وابسته هستند و به عبارتی، فرض H_0 رد و فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. ضریب همبستگی نیز $0/451$ می‌باشد که یک همبستگی متوسط را نشان می‌دهند. بنابراین، با توجه به فرضیه موردنظر، می‌توان نتیجه گرفت که میزان آگاهی گردشگران و مدیران در توسعه اکوتوریسم استان اردبیل نقش دارد. جدول (۸) نتایج این آزمون‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۸- آزمون پیرسون فرضیه اول از دیدگاه گردشگران

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

نوع آزمون	تعداد	شدت همبستگی	سطح معناداری	آلفای موردنظر
پیرسون	۳۶۰	۰/۴۵۱	۰/۰۰۰	۰/۰۵

در این پژوهش برای تحلیل دو متغیر میزان آگاهی گردشگران، مدیران با توسعه اکوتوریسم از رگرسیون خطی از نوع قدم‌به‌قدم (STEPWISE)، هم استفاده شده است. بنابراین، با توجه به رگرسیون فرضیه، ضریب تعیین بین دو متغیر فرضیه ۲۰ درصد است؛ یعنی توسعه میزان آگاهی گردشگران، مدیران از نظر گردشگران تنها ۲۰ درصد تغییرات ایجاد شده در متغیر وابسته (توسعه اکوتوریسم) را پیش‌بینی می‌کند.

جدول ۹- ضریب همبستگی و ضریب تعیین رگرسیون

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعدیل شده	خطای معیار میانگین
۰/۴۵۱ ^a	۰/۲۰۳	۰/۲۰۱	۰/۷۴۴۹۸

a. پیش‌بینی کننده: میزان آگاهی گردشگران، مدیران و مردم محلی

جدول تحلیل واریانس رگرسیون یا ANOVA (جدول ۹) که مقبولیت مدل را از منظر آماری بررسی می‌کند نیز خطی بودن رابطه بین دو متغیر میزان آگاهی گردشگران، مدیران از نظر گردشگران را تأیید می‌کند؛ زیرا Sig کمتر از ۵ درصد است. این جدول یک آماره F معنی‌دار را نشان می‌دهد که استفاده از مدل، بهتر از تخمین زدن میانگین است.

جدول ۱۰- تحلیل واریانس رگرسیون (ANOVA^b) گردشگران

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	توزیع F	سطح معنی‌داری
۵۰/۶۷	۱	۵۰/۶۷	۹۱/۳۱	۰/۰۰۰ ^a

b. متغیر وابسته: توسعه اکوتوریسم a. پیش‌بینی کننده: میزان آگاهی گردشگران، مدیران و مردم محلی

با توجه به جدول (۱۰) رابطه معنادار این دو متغیر با سطح معناداری ۰/۰۰۰ (سطح معناداری کمتر از آلفای موردنظر) تأیید می‌شود که ضریب استاندارد شده (ضریب Beta) آن نیز ۰/۴۵۱ می‌باشد که نشان می‌دهد به ازای هر واحد تغییری در متغیر مستقل، ۰/۴۵ در متغیر وابسته تغییر ایجاد می‌شود.

جدول ۱۱- تحلیل رگرسیون^a گردشگران

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

مدل رگرسیون	ضریب استاندارد نشده		ضریب استاندارد	t	Sig
	B	خطای معیار			
مقدار ثابت	۰/۹۵۴	۰/۲۱۷	۰/۴۵۱	۴/۳۹۲	۰/۰۰۰
	۰/۵۴۸	۰/۰۵۷		۹/۵۵۹	۰/۰۰۰

۶.۱.۲. از نظر کارشناسان

جهت آزمون فرضیه از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. با توجه به این آزمون، sig (سطح معناداری) ۰/۰۰۰ (سطح معناداری کمتر از آلفای موردنظر (۰/۰۵)) می‌باشد، فرض H_0 رد و فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. ضریب همبستگی نیز ۰/۶۸۰ می‌باشد که یک همبستگی بالایی است. بنابراین، با توجه به فرضیه موردنظر، می‌توان نتیجه گرفت که میزان آگاهی گردشگران، مدیران در فرضیه اکوتوریسم استان اردبیل نقش دارد. جدول (۱۲) نتایج این آزمون‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲- آزمون پیرسون فرضیه اول از دیدگاه کارشناسان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

نوع آزمون	تعداد	شدت همبستگی	سطح معناداری	آلفای موردنظر
پیرسون	۵۰	۰/۶۸۰	۰/۰۰۰	۰/۰۵

با توجه به رگرسیون فرضیه از نظر کارشناسان، ضریب تعیین بین دو متغیر فرضیه ۴۶ درصد است؛ یعنی توسعه میزان آگاهی گردشگران، مدیران و مردم محلی از نظر گردشگران ۴۶ درصد تغییرات ایجاد شده در متغیر وابسته (توسعه اکوتوریسم) را پیش‌بینی می‌کند.

جدول ۱۳- ضریب همبستگی و ضریب تعیین رگرسیون کارشناسان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعدیل شده	خطای معیار میانگین
۰/۶۸۰a	۰/۴۶۲	۰/۴۵۱	۰/۴۶۸۴۰

a. پیش‌بینی کننده: میزان آگاهی گردشگران، مدیران و مردم محلی

جدول تحلیل واریانس رگرسیون (۱۲) نیز خطی بودن رابطه بین دو متغیر میزان آگاهی گردشگران، مدیران و مردم محلی از نظر گردشگران را تأیید می‌کند؛ زیرا Sig کمتر از ۵ درصد است.

جدول ۱۴- تحلیل واریانس رگرسیون (ANOVA^b) کارشناسان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	توزیع F	سطح معنی‌داری
۹/۰۵۶	۱	۹/۰۵۶	۴۱/۲۷۹	۰/۰۰۰ ^a

b. متغیر وابسته: توسعه اکوتوریسم a. پیش‌بینی کننده: میزان آگاهی گردشگران، مدیران و مردم محلی

با توجه به جدول (۱۴) رابطه معنادار این دو متغیر با سطح معناداری ۰/۰۰۰ (آلفا بیشتر از سطح معناداری) تأیید می‌شود که ضریب استاندارد شده (ضریب Beta) آن نیز ۰/۶۸۰ می‌باشد که نشان می‌دهد به ازای هر واحد تغییری در متغیر مستقل، ۰/۶۸ در متغیر وابسته تغییر ایجاد می‌شود.

جدول ۱۵- تحلیل رگرسیون^a کارشناسان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

مدل رگرسیون	ضریب استاندارد نشده		ضریب استاندارد	t	Sig
	B	خطای معیار			
مقدار ثابت	-۰/۲۹۱	۰/۵۱۹	Beta	-۰/۵۶۱	۰/۵۷۸
میزان آگاهی	۰/۸۵۹	۰/۱۳۴	۰/۶۸۰	۶/۴۲۵	۰/۰۰۰

۲.۶. فرضیه دوم

به نظر می‌رسد از نظر گردشگران و کارشناسان، بهبود نقاط قوت توسعه اکوتوریسم بر ایجاد و توسعه فرصت‌های اکوتوریسم منطقه تأثیر دارد.

آزمون پیرسون

از آنجا که مقیاس متغیرهای این فرضیه (فاصله‌ای - فاصله‌ای) است، جهت آزمون فرضیه از آزمون همبستگی پیرسون تک‌متغیره استفاده شده است. با توجه به این آزمون‌ها، sig (سطح معناداری) ۰/۰۰۰ و از آنجا که این رقم کوچک‌تر از آلفای موردنظر (۰/۰۵) می‌باشد، فرض H_0 رد و فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. ضریب همبستگی نیز ۰/۴۶۳ می‌باشد که یک همبستگی متوسطی است. بنابراین، با توجه به فرضیه موردنظر، می‌توان نتیجه گرفت که بهبود

نقاط قوت توسعه اکوتوریسم بر ایجاد و توسعه فرصت‌های اکوتوریسم منطقه تأثیر دارد. جدول (۱۵) نتایج این آزمون را نشان می‌دهد.

جدول ۱۶- آزمون پیرسون فرضیه سوم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

نوع آزمون	تعداد	شدت همبستگی	سطح معناداری	آلفای موردنظر
پیرسون	۳۶۰	۰/۴۶۳	۰/۰۰۰	۰/۰۵

برای تحلیل دو متغیر نقاط قوت با فرصت‌ها، از رگرسیون خطی نوع قدم‌به‌قدم (STEPWISE)، هم استفاده شده است. بنابراین، با توجه به رگرسیون فرضیه، ضریب تعیین بین دو متغیر فرضیه ۲۱ درصد است؛ یعنی بهبود نقاط قوت، تنها ۲۱ درصد تغییرات ایجاد شده در متغیر وابسته (ایجاد فرصت) را پیش‌بینی می‌کند.

جدول ۱۷- ضریب همبستگی و ضریب تعیین رگرسیون فرضیه سوم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعدیل شده	خطای معیار میانگین
۰/۴۶۳ ^a	۰/۲۱۴	۰/۲۱۲	۰/۴۱۳۴۴

a. پیش‌بینی کننده: بهبود نقاط قوت

جدول تحلیل واریانس رگرسیون (۱۶) نیز خطی بودن رابطه بین دو متغیر نقاط قوت و فرصت‌ها را تأیید می‌کند؛ زیرا Sig کمتر از ۵ درصد است.

جدول ۱۸- تحلیل واریانس رگرسیون (ANOVA^b) فرضیه سوم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	توزیع F	سطح معنی‌داری	
۱۶/۶۹۸	۱	۱۶/۶۹۸	۹۷/۶۸۴	۰/۰۰۰ ^a	رگرسیون باقی مانده کل

b. متغیر وابسته: ایجاد و توسعه فرصت a. پیش‌بینی کننده: بهبود نقاط قوت

با توجه به جدول (۱۸)، رابطه معنادار این دو متغیر با سطح معناداری ۰/۰۰۰ (سطح معناداری کمتر از آلفا) تأیید می‌شود که ضریب استاندارد شده (ضریب Beta) آن نیز ۰/۴۶۳ می‌باشد که نشان می‌دهد به ازای هر واحد تغییری در متغیر مستقل، ۰/۴۶ در متغیر وابسته تغییر ایجاد می‌شود.

جدول ۱۹- تحلیل رگرسیون a فرضیه سوم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

Sig	t	ضریب استاندارد	ضریب استاندارد نشده		مدل رگرسیون
			B	خطای معیار	
۰/۰۰۰	۷/۹۵۴	Beta			
۰/۰۰۰	۹/۸۸۴	۰/۴۶۳	۰/۲۲۷	۱/۸۰۹	مقدار ثابت
			۰/۰۵۶	۰/۵۵۲	نقاط قوت

۷. نتیجه‌گیری

اکوتوریسم یکی از شاخه‌های پرطرفدار توریسم است و هرروزه به طرفداران آن افزوده می‌شود و ابزاری برای توسعه پایدار محسوب می‌شود. نتایج بررسی‌ها نشان‌دهنده موارد ذیل برای هر کدام از فرضیه‌ها می‌باشد:

- بررسی نشان داد که میزان آگاهی گردشگران نسبت به شرایط اقلیمی و خاصیت درمانی آب‌های معدنی استان تأثیر زیادی (۰/۴۳) در توسعه اکوتوریسم استان دارد.
- بین میزان آگاهی گردشگران با جاذبه‌های اکوتوریستی استان با توسعه اکوتوریسم رابطه معناداری (۰/۳۳) وجود دارد. به عبارتی، عامل شناخت جاذبه‌ها برای گردشگران از موارد افزایش توسعه اکوتوریسم می‌باشد.
- بین توسعه اکوتوریسم استان با نحوه رفتار مردم محلی رابطه مستقیمی (۰/۳۸) وجود دارد؛ زیرا نحوه رفتار مردم خود به عنوان عامل دفع و جذب اکوتوریست می‌تواند مطرح باشد.

- علاقه مردم محلی به پذیرش میهمان تأثیر کمی (۰/۲۵) روی توسعه اکوتوریسم دارد. به بیان دیگر، در صورتی که مزاحمتی از سوی اکوتوریست‌ها برای مردم نباشد این عدم مزاحمت دوطرفه خواهد بود.
 - میزان علاقه گردشگران به بازدید از جاذبه‌های طبیعی استان در توسعه اکوتوریسم تأثیر کمتری (۰/۲۲) نسبت به سایر موارد دارد؛ چراکه تنها علاقه نمی‌تواند باعث توسعه شود بلکه سایر موارد از قبیل تسهیلات ارتباطی، تفریحی و غیره نیز لازم می‌باشد.
 - میزان آگاهی مدیران بخش توریسم با برنامه‌ریزی توسعه اکوتوریسم، در توسعه اکوتوریسم استان رابطه مستقیم (۰/۶۵) دارد. به عبارتی، شناخت مدیران از اکوتوریسم خود می‌تواند تسهیل‌کننده سایر موارد اکوتوریسم استان شود.
 - بین علاقه‌مندی مدیران محلی به توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی از طریق اکوتوریسم با توسعه اکوتوریسم استان اردبیل رابطه معنادار محکمی (۰/۶۳) وجود دارد. این باعث توجه بیشتر به اکوتوریسم گشته و به‌نوبه خود باعث توسعه اکوتوریسم استان می‌شود.
 - میان توسعه اکوتوریسم و ایجاد امکان آشنایی مردم بومی با نحوه زندگی مردمان دیگر از طریق اکوتوریسم رابطه محکمی (۰/۶۵) وجود دارد. این امکان آشنایی خود تحریک‌کننده توسعه اکوتوریسم می‌باشد.
- بررسی نهایی داده‌ها نشان می‌دهد که افزایش استفاده مطلوب از قوت‌ها و به عبارتی بهبود و افزایش کارایی نقاط قوت باعث توسعه استفاده از فرصت‌ها به نحو مطلوب می‌شود. با توجه به رگرسیون فرضیه متغیر مستقل تنها ۲۱ درصد از تغییرات ایجادشده در متغیر ایجاد فرصت را پیش‌بینی می‌کند؛ اما با توجه به ضریب همبستگی و ضریب استانداردشده، به ازای هر واحد تغییر در متغیر مستقل (بهبود نقاط قوت)، ۰/۴۶ در متغیر وابسته (ایجاد و توسعه فرصت‌ها) تغییر ایجاد می‌شود.

کتاب‌نامه

۱. اسلامی، ص. (۱۳۸۸). برنامه‌ریزی توسعه پایدار توریسم در شهرستان مشکین‌شهر با استفاده از مدل *SWOT*. پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
۲. آقائی، و. (۱۳۹۰). توسعه اکوتوریسم استان اردبیل با استفاده از روش برنامه‌ریزی استراتژیک (*SWOT*). پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم. دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
۳. بلمکی، ب؛ مظاهری ح. (۱۳۸۹). بررسی پتانسیل اکوتوریسم در مناطق ساحلی استان سیستان و بلوچستان با تاکید بر فون پرندگان. چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافیدانان جهان اسلام، ۲۵ فروردین. زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان. صص. ۱۷-۴.
۴. توانگر، م. (۱۳۸۹). اهمیت اکوتوریستی استان سیستان و بلوچستان. چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافیدانان جهان اسلام، ۲۵ فروردین. زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان. صص. ۱۴-۱.
۵. حافظ نیا، م. (۱۳۸۶). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. چاپ سیزدهم. تهران. انتشارات سمت.
۶. رنجبریان، ب؛ زاهدی، م. (۱۳۸۸). شناخت گردشگری. اصفهان: نشر چهار باغ اصفهان.
۷. ساعی، ع نائیچی، م، رضایی، م. (۱۳۹۱). ارتباط بین تبلیغات و جذب گردشگر فرهنگی در ایران. *دانش‌نامه علوم اجتماعی*، ۱(۴)، ۶۹-۹۴.
۸. سلطانی، ز. (۱۳۸۷). ارزیابی توان اکوتوریسم و برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری طبیعت در شهرستان خوانسار. پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی. دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
۹. سلیمانی، ا. و مقیسه، س. (۱۳۸۹). بررسی وضعیت اکوتوریسم (طبیعت‌گردی) در ایران. *سازمان حفاظت محیط زیست. دفتر مطالعات زیربنایی*، ۱۰۳۲۵، ۱۹-۱.
۱۰. صانعی، م. (۱۳۷۸). بررسی اکوتوریسم پارک ملی گلستان با تأکید بر منطقه آزاد تفریحی. پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد جغرافیای طبیعی. دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
۱۱. کریمی، ش. (۱۳۸۷). توسعه اکوتوریسم در اصفهان: چالش‌ها و فرصت‌ها. پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد مدیریت هتلداری. دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

۱۲. گلدی، م؛ نظم فر، ح؛ یزدانی، م. ح. و جعفری، د. (۱۳۹۴). تحلیل شاخص‌های توریسم پایدار شهری با استفاده از مدل ANP. *اولین کنگره بین‌المللی زمین، فضا، انرژی پاک*، ۱۴ آبان، اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی. صص. ۲۱-۲.
۱۳. محلاتی، ص. ال. (۱۳۸۰). *درآمدی بر جهانگردی*. انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۱۴. نسترن، م. و حجه فروش، ش. (۱۳۹۱). سنجش توانمندی‌های بوم‌گردی مناطق حفاظت‌شده با استفاده از GIS (مطالعه موردی: پناهگاه حیات وحش قمیشلو). *مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۲۳ (۲)، ۱۷۳-۱۸۸.
۱۵. نوری، غ. و پاکباز، ه. (۱۳۹۴). ارزیابی قابلیت‌های اکوتوریستی و نقش آن در توسعه گردشگری استان فارس با بهره‌گیری از مدل برنامه‌ریزی استراتژیک SWOT. *همایش منطقه‌ای جهاد اقتصادی، رهیافت‌ها و راهبردها*. اول دی ماه. زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان. صص. ۱۱-۱.
۱۶. یونسی، ی. و قربانی نیا، ا. (۱۳۹۴). اکوتوریسم و مجتمع تفریحی توریستی، کانون سراسری انجمن‌های صنفی مهندسان معمار ایران. *دومین همایش ملی معماری، عمران و توسعه نوین شهری*، ۱۳ مهر. مهدیشهر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مهدیشهر. صص. ۱۰-۳.
17. Franciscus, K., Jacobus, Zh., Dieperink, C., & Miranda. M. (2006). *Ecotourism as a development strategy: Experiences from Costa Rica*. Costa Rica: Environment, Development and Sustainability, springer.
18. Ghorbani, A., Raufirad, V., Rafiaani, P., & Azadi, H. (2015). Ecotourism sustainable development strategies using SWOT and QSPM model: A case study of Kaji namakzar Wetland, South Khorasan Provine, Iran. *Tourism Management Perspectives*, 16, 290-297.
19. Guangming, H. (2008). Distribution of economic benefits from ecotourism: A case study of wolong nature reserve for giant pandas in China. *Environment Management*, 42, 1017-1025 .
20. Gunn. C. A. (2002). *Tourism planning, basics, concepts, cases* (4th ed.). Great Britiain: Routledge.
21. Kontogeorgopoulos, N. (2004). Ecotourism and mass tourism in Southern Thailand: Spatial interdependence, structural connections, and staged authenticity. *Geojournal*, 61, 1-11.
22. Mayer, M. (2015). *Ecotourism: A brief introduction*. Jachranka, Poland: O.T. E.
23. Okech, R. (2009). Developing urban ecotourism in Kenyan cities: A sustainable approach. *Journal of Ecology and Natural Environment*, 1(1), 1-6 .
24. Sabbaghi, H. R., & Tabibian, M. (2015). Definition expression on the concept of urban ecotourism through theoretical review of related challenges. *Journal of Enviromental Studies*, 41(1), 257-273.

25. Sepehr, A., & Safarabadi, A. (2014). Analysis of effective factors on ecotourism development in desert area of Iran. *Human Geography Research*, 45(4), 137-154.
26. Voeks, R. A. M. (2004). The providence of nature: Valuing ecosystem services. *International Journal of Environmental Science & Technology*, 1(2), 151-163.

